

Асан, син Усеїна (кримськотатарська казка)

Автор Невідомий

Було це чи не було — ніхто сказати не може. В одній країні, біля підніжжя гір, порослих лісом, жив собі чоловік на ім'я Усеїн. У нього був єдиний син, якого звали Асаном. Хлопчик з дитинства любив ходити в ліс і полювати на птахів та звірів. Батько зробив йому справжній лук, гострі стріли, навчив влучно стріляти. Невдовзі Асан почав приносити додому то фазана, то зайця. Знаючи, що Асан ось-ось має повернутися з полювання, батько розпалював вогонь, ставив на нього казан з водою і чекав сина зі здобиччю.

Одного разу Асан затримався на полюванні. Того дня він довго ходив по лісу, вистежуючи здобич, але, мабуть, день був несприятливий і всі звірі та птахи поховалися, хто в нори, хто в гнізда на деревах. Асан хотів уже повертатися додому з порожніми руками, як раптом помітив серед зеленого гілля птаха незвичайного забарвлення. Асан зрадів, прицілився і пустив стрілу. Птах упав на землю, намагався втекти, тягнучи за собою поранене крило і, коли Асан підняв лук вдруге, птах заговорив людським голосом:

— Зачекай, мисливцю, не стріляй! Не вбивай мене, може я стану тобі в пригоді. Я знаю всі людські мови. Якщо ти віднесеш мене в палац, за мене можуть заплатити золотом...

Послухався Асан птаха, не став його вбивати. Приніс додому, перев'язав йому крило і щодня годував зерном, позиченим у сусідів. Коли птах одужав, він поніс його до палацу. Падишах, побачивши птаха і почувши, як він розмовляє різними людськими мовами, дав Асану багату винагороду і зробив його головним наглядачем у палаці. Незабаром син Усеїна став у палаці найшанованішою людиною.

Падишахові візирі не злюбили Асана, почали міркувати, як їм прогнати його з палацу. І придумали. Найстарший візир прийшов до падишаха та й каже:

— О мудрий падишаху, ви зовсім не використовуєте чарівні можливості вашого чарівного птаха. Накажіть Асану, нехай птах допоможе йому побудувати поруч зі старим палацом новий мармуровий палац... Подейкують, що в країні Єгипет найкращий в усьому світі мармур...

Вислухав Асан наказ падишаха, пішов порадитися з птахом, що робити. Птах йому й відповідає:

— Не засмучуйся, мій друже. Неподалік є невисокий пагорб, а на його вершині ростуть три дерева. Якщо пагорб розкопати, то відкриється мармур незвичайної краси. Цей мармур можна буде використовувати не тільки на спорудження палацу, а й продавати його за межі царства за золото.

Коли палац було збудовано, то подивитися на це диво з'їхались володарі сусідніх

держав, що також вирішили спорудити собі такі самі. Вони погодилися за чудовий мармур дати таку ціну, яку призначить сам падишах.

Минуло небагато часу, і візирі знову прийшли до падишаха з порадою:

— О великий володарю, відомий в усьому світі! Є в тебе палац, красивішого за який немає в жодній країні. Його мусить прикрасити найвродливіша в світі дівчина, ставши твоєю дружиною... Подейкують, що в царя джинів є дочка, красивіша від сонця і місяця... Асану і нашому чарівному птаху нічого не варто виконати ще одне твоє бажання...

Викликав падишах Асана і наказав йому доставити в палац дочку царя джинів. Злякався Асан, побіг до птаха за порадою, що йому робити і що відповісти падишаху?

— Не лякайся, мій друже, — відповів йому птах, — звичайно, завдання це дуже важке, але немає на світі такої справи, котру не можна було б виконати, якщо за неї взятися з розумом. Попроси в падишаха півтори тисячі верблюдів. П'ятсот нехай навантажать м'ясом, п'ятсот добірним просом, п'ятсот — бурдюками з медом.

Виконав падишах прохання Асана, і той вирушив у далеку дорогу. Дні складаються в тижні, тижні — в місяці. Зустрічає

Асан на своєму шляху пекаря, який випікає калачі і складає їх. Цілу гору вже напik і ще пече.

Зупинився Асан біля пекаря та й запитує:

— Для кого ти печеш стільки калачів?

— Є в нас один чоловік, який за одним разом з'їдає все, що я за день напечу! — відповідає йому пекар.

Поки вони розмовляли, підійшов чоловік і почав з такою швидкістю уминати калачі, що Асан аж рота роззявив. А коли той проковтнув останній калач, Асан підійшов до нього і каже:

— То це ви і є той Тоймаз-батир, який ніколи не наїдається?

— Авжеж, — відповідає батир. — А ти, мабуть, відомий Асан, син Усеїна. Впізнав я тебе. Куди їдеш, якщо не секрет?

— Іду сватати красуню-дочку царя джинів.

— Візьми мене з собою, — каже батир. — Я тобі в пригоді стану...

Ішли вони та йшли, і дістався їхній караван до гір. Зупинилися вони біля кам'яного пасма, бачать, як чоловік кулаком скелю трощить. Підійшов Асан до батира та й каже:

— Багато я батирів бачив, але ти — найсильніший. Як тебе звати?

— Хіба я батир! — сміється чоловік. — Ось, кажуть, у сусідній країні живе Асан, син Усеїна, то він усім батирам батир.

Сміється Асан:

— Де вже там мені до тебе...

Познайомилися вони. Розповів Асан батиру, за чим він їде в царство джинів. А Ташярар-батир, так звали нового знайомого Асана, і каже:

— Візьми й мене з собою. Я тобі в пригоді стану...

Пішли далі утрюх. Ішли вони та йшли, аж ось зустріли зграю соколів. Асан відразу

ж розв'язав мішки з м'ясом і нагодував їх. Головний сокіл сів на плече сину Усеїна та й каже:

— Спасибі тобі, добрий чоловіче. Здалеку ми летимо, в крилах сили не лишилось, молоді соколи замертво почали падати на землю. Врятував ти мою зграю. За це я хочу тобі віддячити. Ось, візьми пір'їну: якщо стане кепсько тобі, проведи пір'їною по бровах. Як би я далеко не був — прилечу тобі на допомогу.

Соколи здійнялися в небо, а Асан зі своїми друзями пішли далі. Ішли та йшли, аж ось дорогу їм перепинили мурахи. Їх було так багато, що вони вкрили всю дорогу аж до горизонту. Не розгубився Асан. Розв'язав мішки з просом і висипав все на дорогу. З їли мурахи просо. Підповзає до Асана найбільший — цар мурашиний і каже йому:

— Спасибі тобі, добрий чоловіче. Йшли ми вигорілим степом, з сил вибились, думали — загинемо від голоду. Ти врятував нас від смерті, і я хочу подякувати тобі. Візьми цю паличку і, якщо тобі буде важко, проведи нею по бровах, і ми прийдемо тобі на допомогу.

Поклав Асан паличку до кишені, і пішли друзі далі. На шляху їм зустрілася чорна хмара, а сховатися від неї нікуди. Та ось хмара наблизилась — і друзі побачили, що це не просто хмара, а хмара бджіл. Кинувся Асан до бурдюків з медом, скинув їх на землю і порозрізував. Відчули бджоли запах меду і — як налетять! Все, до останньої крапельки з'їли. Підлітає до Асана бджолина цариця і каже:

— Спасибі тобі, добрий чоловіче, за те, що пригостив нас. Нагодував ти нас, напоїв, дав нам сил долетіти до своїх вуликів. Ось тобі моє крило. Якщо буде важко, проведи крилом по бровах і, як би ми далеко не були, прилетимо тобі на допомогу.

Заховав Асан крилечко в надійному місці, і вони продовжили шлях в царство джинів. Ішли вони та йшли і дійшли до кам'яного палацу царя джинів. Їм назустріч вийшов сам цар джинів і дуже здивувався приходу нежданих гостей. Поклонилися друзі цареві, Асан дістав подарунки, передав привіт від свого падишаха і каже:

— О великий і непереможний царю джинів! Долетіли до нас чутки, що є в тебе дочка, красивіша від сонця і місяця. Чи не погодився б ти віддати її за дружину нашому падишаху?

Подумав цар джинів та й відповідає:

— Наші мудреці кажуть: "Якщо хочеш дізнатися про силу і велич володаря, пізнай силу і розум його слуг". Я готовий поріднитися з вашим падишахом, якщо ви виконаєте п'ять моїх доручень, але, якщо не виконаєте, я накажу відрубати вам голови. Ось перше вам випробування: бачите бочку? В ній сорок відер молока. Я заплющу очі і рахуватиму до десяти... Якщо ви за цей час вип'єте молоко, все до останньої краплі...

— О великий царю! — вийшов наперед Тоймаз-батир. — Це випробування для одного з нас...

Підійшов Тоймаз-батир до бочки, підняв її дужими руками і, поки цар рахував до десяти, випив до дна. Подивувався цар силі й апетиту батира і вибрав друге завдання, значно важче:

— Бачите попереду скелю? Вона височить проти вікна кімнати, де я спочиваю.

Щоранку, коли сходить сонце, вона кидає тінь на моє вікно і заважає мені помилуватися сходом сонця. Якщо я вранці прокинуся і не побачу з вікна сонця...

— О великий царю! — вийшов наперед Ташярар-батир. — Цю ніч ви можете спати спокійно. Я берусь виконати ваше доручення.

Прокинувся вранці цар джинів, виглянув у вікно, а там — скелі як і не було. Подивувався він силі Ташярар-батиря. І цього разу вибрав завдання ще важче:

— Є в мене улюблений кінь, який заляк і не може підвестися з землі. Мудреці кажуть, що на краю землі є чарівне джерело, вода якого може підняти на ноги навіть мертвого... Я чекаю до ранку...

Задумались друзі над завданням царя. Згадав Асан про соколів. Вийняв з кишені пір'ину, провів нею по бровах. Минуло небагато часу — і у вікно влетів головний сокіл. Розповів йому Асан про завдання царя джинів.

— Знаю я, де це джерело. Лягай і спи спокійно, буде тобі вранці вода з чарівного джерела, — промовив сокіл і здійнявся в небо.

Вранці друзі прокидаються, а на вікні стоїть глечик з водою. Пішли вони до царської конюшні, слуга підвів їх до коня. Асан збризнув його водою, кінь скочив на ноги, напоїв його — кінь звівся дибки, заіржав так голосно, що сам цар джинів почув його і прибіг на конюшню.

Подивувався цар джинів, похитав головою та й каже:

— З третім завданням ви справились. Слухайте четверте: увечері слуги розсиплять у моєму саду десять мішків проса. Ви мусите зібрати просо і підрахувати число просинок. Усе це треба зробити до ранку.

Задумались друзі: не так це просто — за ніч зібрати десять мішків проса... Згадав Асан про мурашок. Дістав він із потайної кишені паличку, провів нею по бровах... Де й узявся цар мурах. Розповів йому Асан про завдання царя джинів, а той і відповідає:

— Не засмучуйся, добрий чоловіче! Ми про послугу твою не забули. Лягай і спи спокійно. Вранці мішки з просом стоятимуть біля дверей палацу. А щодо підрахунку зерен, то скажи царю джинів, що їх в кожному мішку стільки, скільки зірок світиться у небі над його країною щоночі. Якщо не повірить, нехай перелічить.

Прокинувся вранці цар джинів, вийшов на ґанок — дивиться, а біля його ніг десять мішків проса. Покликав він до себе головного садівника і запитує, чи не лишилося в саду зерен? Головний садівник сказав, що вони на світанку зазирали під кожен травинку, але жодної зернинки проса не знайшли...

Подивувався цар джинів чарівному вмінню батирів. Вислухавши відповідь Асана про те, що в кожному мішку стільки зерен, скільки зірок засвічується в небі в одну ніч, цар повірив Асану і перелічувати зорі не став. Він оголосив друзям п'яте, останнє завдання:

— Завтра я покажу вам дев'яцот дев'яносто дев'ять дівчат, схожих одна на одну, як перлинки на шовковому шнурку. Ви повинні будете вгадати, яка з них моя дочка. Вгадаєте — вона ваша, не вгадаєте — пощади не ждіть...

Задумались друзі. Це завдання було найважчим. Дістав Асан з потайної кишені

прозоре крилечко цариці бджіл, провів ним по бровах і почав чекати. Через деякий час почувся гул, і у вікно влетіла хмара бджіл. Сіла цариця бджіл на плече Асану, вислухала завдання царя джинів і задумалась. Потім запитує у бджіл:

— Скажіть, хто з вас бачив в обличчя цареву дочку, хто пам'ятає її запах?

Одна бджола відповідає:

— В мене є бабуса. Колись давно вона розповідала мені, що їй випало щастя сидіти на плечі цареві дочки. Гадаю, вона зможе нам допомогти.

Вранці перед палацом вишикувались в ряд дев'ятсот дев'яносто дев'ять красунь. Вони були схожі одна на одну, як білосніжні перлини. Довго ходив перед ними Асан, поки не помітив, як на головний убір однієї з них сіла бджола. Асан підійшов до цієї дівчини, взяв її за руку і підвів до царя:

— О могутній повелителю джинів! Мені серце підказало, що ця дівчина найкрасивіша у світі...

Царю джинів навіть страшно стало за своє життя. Якщо Асан-батир зміг виконати і це завдання — отже, сила його безмежна, жартувати з ним — горе на свою голову накликати...

Цар джинів погодився віддати дочку за падишаха, в якого такі незвичайні слуги. Щоб царська дочка і свати швидше дістались до землі падишаха, цар джинів вибрав швидкохідний корабель, навантажив його золотом, коштовним камінням і з поштом провів у дорогу.

Плив, плів корабель по Чорному морю, і ось удалині завиднівся знайомий берег. Падишах і його візирі, дізнавшись про наближення великого корабля, заквапилися на берег. Вони не бачили, як з вікна палацу випурхнув птах і полетів назустріч своєму другу. Асан дуже зрадів цій зустрічі. Зрадів тому, що крило в птаха зажило і він може вільно літати. Птах вилетів на найвищу щоглу, звідки добре було видно, як поважно походжають падишах і його візирі, очікуючи на зустріч з прекрасною царівною.

Не встиг корабель причалити, як птах чаклунством обернув падишаха і його жадібних візирів на собак. Собаки з голосним гавканням кинулись до корабля, що причалив, але слуги принцеси ударами палиць відігнали їх геть.

Сорок днів і сорок ночей тривало в палаці весілля Асана і дочки царя джинів, котру він встиг покохати. І друзям його, батирам, знайшлось по нареченій. А чарівний птах попрощався з Асаном і полетів до себе на батьківщину.

Довго і справедливо правив Асан, син Усеїна, своєю країною, своїм народом, тому й збереглася аж до наших днів ця легенда про нього та його друзів.